

Dr. Renato Podbersič ml.

Dr. Miroslava Cencič

Devetdesetletnica

Tokratna slavljenska je klena in ponosna Kraševka, ki že desetletja z možem Zdravkom živi v Šempetru pri Gorici. Širša javnost jo pozna kot pedagoginjo, profesorico, publicistko in raziskovalko. Rodila se je kot Miroslava (Mira) Žvab v kmečki družini v Tomaju na Krasu. Takrat je sodilo to območje pod italijansko državo, fašistični režim je doživljal leta svojega največjega razcveta, hkrati pa je povsem zatiral slovensko manjšino.

Dekletce so uradno klicali Federica Soavi, niti krstnega imena javno ni smela uporabljati. Kasneje se je spominjala: »V mojem času je bila šola sicer v italijanščini, ker drugače ni moglo biti, a med odmori smo se pogovarjali po slovensko. V drugih šolah niti tega niso smeli.«

Njeno mladost so sicer, podobno kot njene vrstnike, zaznamovale slovenske šolske sestre, ki so leta 1898 prispele v Tomaj, kjer so s svojim zlasti vzgojnim delovanjem vztrajale do leta 1947, ko so morale zaradi pritiska novih jugoslovanskih oblasti ta kraj zapustiti in se preseliti v Trst. Mala Mira je že zgodaj pokazala vso svojo nadarjenost. Osnovno šolo je sicer obiskovala med letoma 1941 in 1946 v Zavodu šolskih sester v Tomaju, prva dva razreda, do kapitulacije Italije, seveda v italijanščini.

V nižji gimnaziji je bila razpeta med Trstom, Postojno in Tomajem; selitvam so botrovale zaostrene politične razmere ob določanju državne meje med tedanjo Jugoslavijo in Italijo. Med letoma 1949 in 1953 se je šolala na učiteljskišću v Ljubljani. Po maturi je eno leto poučevala v osnovni šoli v Gaberjah na Vipavskem, zatem je do leta 1959 študirala psihologijo in pedagogiko na Filozofski fakulteti v Ljubljani, vmes je leto dni poučevala na Osnovni šoli Vipavski Križ. Po diplomi leta 1959 je na Gimnaziji Postojna pet let poučevala psihologijo, filozofijo in logiko. Leta 1961 je v Ljubljani opravila strokovni izpit za naziv »profesor srednje šole«. Med letoma 1963 in 1965 je na učiteljskišću v Kopru poučevala pedagogiko, psihologijo in metodiko, kasneje se je zaposlila na Zavodu za šolstvo SR Slovenije, v enoti Nova Gorica, ter opravljala naloge pedagoškega svetovalca za razredni pouk in predšolsko vzgojo. Leta 1969 je na Filozofski fakulteti v Ljubljani diplomirala na prvi stopnji študija filozofije. Med letoma 1972 in 1989 je bila višja predavateljica na Pedagoški akademiji v Ljubljani, do leta 1986 je na dislociranem oddelku v Novi Gorici predavala pedagogiko in psihologijo, nekaj semestrov tudi v Kopru na oddelku za razredni pouk. Po ukititvi oddelka v Novi Gorici je med letoma 1982 in 1989 predavala didaktiko in teorijo pedagoškega raziskovanja na Pedagoški akademiji v Ljubljani. Leta 1983 je opravila magisterij iz pedagogike, pet let kasneje pa je na univerzi na Reki (Hrvaška) doktorirala z disertacijo *Vpliv družbenih razmer na vsebino realnega izobraževanja v slovenski ljudski šoli (1774–1941)*.

Kolegi so jo cenili kot dobro didaktičarko, prizadevala si je prenesti težišče od pridobivanja besednega znanja k razumevanju in uporabi. Posebno pozornost je

posvetila razvijanju pojmov in miselne aktivnosti učencev, ki se v največji meri udejanja pri reševanju problemov.

Poleg tega se je posvečala strokovnemu usposabljanju učiteljev ter je želela doseči mehkejši prehod iz teorije v prakso, raziskovalno pa pripravila otrok na šolo; sodelovala je pri organizaciji malih šol, raziskovala je zrelost šolskih novincev ter pripravljala usmeritve za pouk naravoslovnih predmetov v prvi triadi osnovne šole. S pedagoškim delom je segla tudi čez državno mejo ter bila nekaj let pedagoška svetovalka na slovenskih oddelkih otroških vrtcev na Tržaškem, v občini Devin-Nabrežina in občini Milje. Publicistično pot je začela s pisanjem učbenikov za spoznavanje narave in družbe, ki so doživeli več natisov.

Dr. Cencič se je upokojila leta 1991, a je do leta 2012 še predavala na Pedagoški fakulteti tako v Ljubljani kot v Kopru, vmes pa tudi na Biotehnični fakulteti v Ljubljani, Visoki zdravstveni šoli in med letoma 2010 in 2012 zgodovino slovenskega šolstva na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem.

Jubilantkino življenjsko pot je posebej zaznamovala ljubezen do odkrivanja preteklosti, zlasti na Primorskem. Poglobljala se je v zgodovino slovenskega šolstva, ki ostaja jedro njenega diplomskega in podiplomskega študija ter prostočasnega zanimanja. Sad njenega dolgoletnega raziskovanja je zajetna monografija *Osnovna šola na slovenskem narodnem ozemlju* (2018).

Po upokojitvi, ki je nekako sovpadala z demokratizacijo in osamosvojitvijo Slovenije, je dr. Cencič z vso vnemo raziskovala tudi polpreteklo primorsko zgodovino in delovanje nekaterih manj znanih domoljubnih in protifašističnih organizacij (TIGR, Primorska sredina) ter upornikov na Primorskem pod fašizmom, pa tudi v času druge svetovne vojne. Njen odnos do tigrovcev je zaznamovalo predvsem dejstvo, da najdemo med njimi tudi njene sorodnike. Po iskanju in pogovorih s starejšimi se je kmalu povezala z znanim tigrovcem in publicistom Antonom Rutarjem (1901–1996), ki ji je pomagal pri razkrievanju dolgo zamolčane organizacije. S svojim vztrajnim raziskovanjem in objavami je dr. Cencič pomembno prispevala k širšemu pogledu in zgodovinskemu odkrivanju resnice o delovanju organizacije TIGR, v društvo je bila zelo vpeta v prvem obdobju, dokler ga niso preusmerili novi ljudje. Svoje zanimanje za tigrovce je v nekem pogovoru slikovito opisala, ne brez kančka grenkobe: »Gre za idealiste, ki so delali za narod in domovino. Končajo pa teptani, zaničevani in doživljajo krivice od vsepovsod. Sami so mi rekli, da so od Italijanov pričakovali preganjanje, saj so se jim upirali. Po tem, kar so doživljali v Jugoslaviji, ko je prišlo do pristopa k trojnemu paktu in se nadaljevalo v komunizmu, vidimo, da so vsi TIGR uničevali. Tigrovci niso imeli kam iti in niso se imeli kam zateči. Povsod so jim bile zaprte poti!«

Sad njenega dela so monografije: *TIGR: Slovenci pod Italijo in TIGR na okopih v boju za narodni obstoj. Kras in Vipavska dolina* (1997), *Moč domoljubja : tigrovec Anton Rutar, njegov čas in njegovo narodnoobrambno delovanje* (2002), *Resnična zgodba o družini Črni bratje* (2011), *Primorska sredina v primežu bratomorne vojne* (2011). Pritegnilo jo je tudi domoznansko raziskovanje domačih krajev, zlasti vasi v osrčju Krasa in kulturno delovanje nekaterih tamkajšnjih osebnosti. Za svoje pedagoško in strokovno delo je dobila več priznanj slovenskih znanstvenih organizacij, Društvo Tigr ji je leta 2000 namenilo zlato spominsko plaketo TIGR, leta 2005 je na Univerzi na Primorskem prejela priznanje in naziv zaslužna visokošolska učiteljica. Združenje novinarjev in publicistov ji je leta 2021 podelilo častno priznanje Boruta Meška za življenjsko delo.

Dr. Miri Cencič iz srca voščimo vse dobro ob njenem jubileju in ji želimo trdnega zdravja ter še naprej obilo raziskovalnega duha.